

Solymosi Loránd¹ 

Globalizációs paradigmák ütközése a 21. században

Dugin és a nyugati gondolkodás szerepe
a multipoláris világrend formálódásában

The Clash of Globalisation Paradigms in the 21st Century

The Role of Dugin and Western Thinking in the Formation
of the Multipolar World Order

Absztrakt

A 2020-as évek világgazdasági és politikai kihívásai új megvilágításba helyezték a globalizáció kérdését, különösen az orosz–ukrán konfliktus, a Covid–19-járvány, valamint Donald Trump intézkedései nyomán. Ezek az események feltárták a globális ellátási láncok és a nemzetközi kapcsolatok sebezhetőségét, miközben új geopolitikai helyzetet teremtettek. Ebben a keretben Alekszandr Dugin globalizációs nézetei, amelyek a nyugati hegemon renddel szemben a multipoláris világrend támogatását hirdetik, új relevanciát nyertek. A tanulmány a nyugati és keleti filozófiai nézőpontok közötti különbségek okait és következményeit vizsgálja a globalizáció kontextusában, különös tekintettel a 2022–2025 közötti geopolitikai fordulópontokra. Az eltérő értelmezések hatással vannak a társadalmak koherenciájára, a gazdasági és nemzetközi kapcsolatokra, a biztonságpolitikára, a hadiipari fejlesztési irányokra. A tanulmány következtetései arra világítanak rá, hogy a globalizáció jövője egyre inkább deglobalizációs és multipoláris irányba mozdulhat el, ahol a nemzeti érdekek és a szuverenitás központi szerephez jutnak.

Kulcsszavak: globalizáció, multipolaritás, szuverenitás, Dugin, filozófia

¹ Örnagy, doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.

Abstract

The global economic and political challenges of the 2020s have shed new light on the issue of globalisation, especially in the wake of the Russian–Ukrainian conflict, the COVID–19 pandemic, and the actions of Donald Trump. These events have exposed vulnerabilities in global supply chains and international relations, while creating a new geopolitical situation. In this framework, Alexander Dugin's views on globalisation, which advocate support for a multipolar world order in opposition to the Western hegemonic order, have gained new relevance. Dugin's critique focuses on the homogenising tendencies of globalisation and the dominance of American culture, which, according to him, threatens cultural diversity and national self-determination. The study examines the causes and consequences of the differences between Western and Eastern philosophical perspectives in the context of globalisation, with a particular focus on the geopolitical turning points between 2022 and 2025. Different interpretations have an impact on the coherence of societies and economic and international relations. The conclusions of the study highlight that the future of globalisation may increasingly move in a deglobalising and multipolar direction, where national interests and sovereignty take center stage.

Keywords: globalisation, multipolarity, sovereignty, Dugin, philosophy

Bevezetés

A globalizáció jelensége az elmúlt évtizedekben nemcsak a gazdasági, politikai és kulturális folyamatok mély átalakulását idézte elő világszerte, hanem éles intellektuális vitákat is generált arról, mi is a globalizáció valódi lényege, mi a haszna és a veszélyei, s mely értékek vagy civilizációk határozzák meg fősodrárt. Különösen kiéleződött ez a vita a 21. század elejére, amikor a nemzetközi kapcsolatokban megnövekedett regionális önrendelkezési törekvések, a geopolitikai sokszínűség erősödése és az egypólusú világrend (amerikai dominancia) relatív meggyengülése új alternatívákat és értelmezéseket hívott életre.

Ebben a kontextusban Alekszandr Dugin orosz filozófus és geopolitikai gondolkodó globalizációfelfogása a posztszovjet közép- és kelet-európai diskurzus egyik legmarkánsabb, egyben nyugati elméleteket élesen ellenző álláspontjává vált. Míg a nyugati filozófiák a globalizációt döntően a gazdasági összekapcsolódás, a politikai liberalizmus, a joguralom és az univerzális emberi jogok terjedéseként értelmezik, Dugin azt a „nyugati világrend” hegemon törekvéseinek eszközeként állítja be. Az ő kritikája szerint a globalizáció a kulturális homogenizációt, a nemzeti identitások felszámolását és a geopolitikai sokféleség elfojtását szolgálja, így Dugin egyfajta ideológiai és stratégiai ellenlábasa lett a nyugati szellemiségnek.

Alekszandr Dugin globalizációértelmezésének és a „nyugati” filozófiai-szociológiai megközelítések fő tendenciáinak összehasonlítása révén, különös tekintettel arra, hogyan jelenik meg a globalizáció, a multipoláris világrend, a civilizációs identitások és a nemzeti szuverenitás az értelmezésekben, több, napjainkban zajló esemény

miértjére találhatunk magyarázatot. E perspektívák ütköztetésével világossá válik, hogy a mai világrendváltások, a gazdasági tömbösödések, valamint az orosz–ukrán háború által is felerősített ideológiai törésvonalak nem pusztán elméleti, hanem történeti, politikai és társadalmi realitásként formálják a 21. század globális társadalmait. Ezen ellentétes felfogások vizsgálata hozzájárul annak megértéséhez, miként változott és változik a világ, milyen ok-okozati összefüggések húzódnak meg e szemléletek között, s milyen hatásokat gyakorolnak napjainkban a társadalmak strukturális, gazdasági, biztonságpolitikai és nemzetközi kapcsolati hálóira.

A világpolitika fejlődése prognosztizálhatóan a deglobalizáció és a multipolaritás irányába halad, ahol a nemzeti érdekek előtérbe kerülnek, és háttérbe szorítják a nemzetek közötti együttműködést. Ez a tendencia új kihívásokat jelent a globális politikai és gazdasági struktúrákra nézve, és új szövetségek és kulturális együttműködések kialakításához vezet. Az elkövetkező évtizedekben a nemzetközi politikában az együttműködés és a verseny keveredése jellemezheti a globális dinamikát.²

Mi a globalizáció Dugin értelmezésében, illetve a nyugati filozófiákban?

Dugin globalizációfelfogása

Alekszandr Dugin globalizációértelmezése a 21. század elején a posztszovjet orosz stratégiai gondolkodás egyik legfontosabb, ám radikális alternatívájává vált a nyugati elméletekkel szemben. Sokban épít a geopolitika eurázsiai iskolájára, de már korán, a 2000-es évek orosz külpolitikai elméleteinek kialakulása során előrevetíti, hogy a globalizáció szerinte valójában a nyugati világrend hegemon kiterjesztése, amely a liberalizmus, a kapitalizmus, az emberi jogok és a piacelvűség univerzalizációjával akarja egységesíteni a sokszínű emberi civilizációkat.

A globalizáció sokrétű jelenség, amely világszerte átalakította a politikai, gazdasági és kulturális berendezkedést. Ebben az összefüggésben Dugin globalizációval kapcsolatos nézőpontja egyedülálló látószöveget biztosít, amelyen keresztül megérthetjük a globális erők és a nemzeti identitások kölcsönhatását. Dugin egy multipólusú világrendet támogat, amely tiszteletben tartja a különféle kulturális és geopolitikai identitásokat, ellentétben az Egyesült Államok által dominált unipoláris világrenddel. Ez a perspektíva a kulturális sokszínűség és a nemzeti identitások megőrzésének vágyában gyökerezik, amelyet – Dugin úgy véli – a nyugati liberalizmus és a globalizáció fenyeget. A multipoláris világról alkotott elképzelése nemcsak geopolitikai stratégia, hanem kulturális és ideológiai álláspont is a nyugati hegemonia ellen.

Dugin *A geopolitika alapjai* című jelentős munkájában³ hangsúlyozza az eurázsiai nézőpont fontosságát a geopolitika megértésében. Azt állítja, hogy a globalizáció elsősorban a nyugati hegemonia megszilárdítását szolgálja a globális intézményeken

² CSICSMANN 2024: 236.

³ DUGIN 2004.

keresztül, nem pusztán gazdasági vagy kulturális jelenségként, hanem összetett geopolitikai folyamatként is tekint rá. Dugin kritizálja a nyugati modellt, mert a globalizáció szerinte elnyomja a különböző civilizációkra jellemző nemzeti identitást és kulturális értékeket. Elméletei összecsengenek az eurázsiai iskola azon gondolataival, hogy a nyugati neoliberalizmussal ellentétben megőrizték a hagyományos kultúrákat és államformákat. Következésképpen Dugin elképzelései túlmutatnak a posztszovjet téren, és befolyásolják a politikai párbeszédet a nyugati befolyásnak ellenálló országokban.⁴

Kezdetben a globalizációt a gazdasági integráció, az információs társadalom és a globális kapitalizmus diadalaként fogták fel. Dugin azonban már a 2008-as pénzügyi válság, majd a Krím 2014-es annektálása idején is egyre hangsúlyosabban helyezte előtérbe a deglobalizációt, a regionális önrendelkezést, a multipoláris világrend igényét. Az Oroszországgal szembeni szankciók, illetve az orosz politika offenzív/reaktív lépései számára csak igazolták, hogy a globalizáció valójában világuralmi akaratként működik.⁵

Az orosz gondolkodó a jelenlegi globális rendet az Egyesült Államok által dominált egypólósú rendszernek tekinti, ami szerinte kulturális homogenizációhoz és geopolitikai instabilitáshoz vezet.⁶ Azt állítja, hogy az amerikai életmód és kultúra exportja veszélyezteti a helyi kulturális projekteket és a sokszínűséget, globális szinten egydimenziós kulturális sztereotípiát írva elő.⁷

Dugin filozófiája hangsúlyozza a kulturális sokszínűség megőrzésének fontosságát a globalizáció homogenizáló erőivel szemben. Összhangban áll azzal az elképzeléssel, hogy a kulturális sokféleség globális gazdagság, amelyet meg kell védeni. Multipoláris világrendet javasol, ahol a különböző civilizációk, mint például az Oroszország által vezetett *tellurokratikus* (szárazföldi) civilizáció, együtt élhetnek az USA által vezetett *thalassokratikus* (tengeri) civilizációval.⁸

Elképzelései az eurázsianizmusban gyökereznek, amely Közép-Európa, Oroszország és Ázsia geopolitikai összehangolását szorgalmazza az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság atlantista hatalmaival szemben. A pánszlávizmus és a konzervatív forradalom szellemi hagyományaira támaszkodik, beépítve olyan gondolkodók ötleteit, mint Carl Schmitt és Oswald Spengler, hogy támogassa a multipoláris világ elképzelését.⁹

Dugin szerint Európa geopolitikai helyzete az elmúlt évtizedekben sokat változott, a hagyományos anyaországok Európája megszűnt létezni, és most ez a földrész vált gyarmattá, mégpedig az amerikai kolonializmus következtében. Európának jelenleg nincs saját geopolitikája, minden cselekedete arra irányul, hogy az USA eurázsiai kiszolgáló bázisát és az Euráziával való mindennél valószínűbb konfliktusának színterét adja.¹⁰

Bemutatja a szakrális földrajz fogalmát, amely azt állítja, hogy a kulturális és civilizációs különbségek szent és misztikus alapokban gyökereznek, ami megkérdőjelezi az ellentétes oldalak közötti racionális párbeszédet. Ez a perspektíva arra utal, hogy a kulturális identitások mélyen beágyazódnak a földrajzi és történelmi összefüggésekbe, amelyeket a globalizáció hajlamos figyelmen kívül hagyni vagy

⁴ SZILÁGYI 2019: 9–39.

⁵ LECHNER 2023.

⁶ KISS 2018: 52.

⁷ SHEKHOVTSOV 2009: 697–716.

⁸ KISS 2018.

⁹ KISS 2018.

¹⁰ DUGIN 2004: 333–366.

aláásni.¹¹ Dugin *A negyedik politikai eszme* című könyvében a globalizációt kritikusan szemléli, és alternatívát kínál azzal szemben, úgy, hogy hangsúlyozza a multipolaritást, a hagyományokhoz és az ethnoszhoz való visszatérést, a ciklikus fejlődést és az orosz identitás megőrzését a globális társadalommal szemben.¹²

Dugin kritikája rávilágít a globális integráció és a kulturális megőrzés közötti feszültségekre, arra utalva, hogy egyensúlyt kell teremteni a globális béke és stabilitás fenntartása érdekében. A multipoláris világrend víziója alternatív keretet mutat be a nemzetközi kapcsolatok számára, amely potenciálisan enyhítheti a globalizáció negatív hatásait a kulturális és geopolitikai sokszínűség tiszteletben tartásával.¹³

Összességében Dugin globalizációról alkotott elképzelései megkérdőjelezik az uralkodó unipoláris rendet, és egy olyan világot támogat, ahol több hatalmi központ létezik együtt, amelyek mindegyike tiszteletben tartja mások kulturális és geopolitikai identitását. Ez a jövőkép, noha ellentmondásos, keretet kínál a globális interakciók újragondolásához oly módon, hogy prioritásként kezeli a sokszínűséget és a stabilitást. A jövőbeli kutatások feltárhatják az ilyen multipoláris rend megvalósításának gyakorlati következményeit a jelenlegi geopolitikai viszonylatban.

A 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háború, a globális szankciók, az energia- és élelmiszerválság, a technológiai, digitális szembenállás és az ellátási láncok újrendeződése nyomán Dugin értelmezése új aktualitást nyert. Dugin három részre osztja a világot: az Oroszország köré szerveződő eurázsiai részre, a tengeri hatalmak alkotta atlanti részre és a kettő közötti peremvidékre. Ebben a világban két nagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok (USA) vezette atlantista birodalom és Oroszország küzd egymással a peremvidék feletti befolyásért. Küzdelmük formája a birodalomépítés, amely orosz részről egyenértékű az orosz civilizációs eszmék Európa irányába való terjesztésével. A felépített orosz birodalomban Ukrajnának csak mint befolyási övezetnek van helye.¹⁴

A nyugati filozófiai és társadalomtudományi globalizáció

A nyugati filozófia és szociológia főbb gondolatai a hidegháború végén és a 2000-es évek elején inkább az optimista, nyitott világ víziójára épültek, ahol az általános jólét, a politikai liberalizmus terjedése, a biztonságosabb világ és a kulturális „összecsiszolódás” ígérete dominált. Az olyan szerzők, mint Anthony Giddens,¹⁵ Ulrich Beck,¹⁶ Manuel Castells¹⁷ vagy Arjun Appadurai¹⁸ elismerték ugyan a globalizáció kockázatait, de a fő irányvonal az interdependencia, a kölcsönös függőség, a világkormányzás, a pluralizmus lehetősége volt. Ennek ellenére már a 2010-es évektől, különösen a 2008-as válság, majd a migráció, Donald Trump első elnöki ciklusa és a brexit után, valamint

¹¹ KISS 2018.

¹² DUGIN 2017.

¹³ KISS 2018.

¹⁴ BODA 2024a.

¹⁵ GIDDENS 1999.

¹⁶ BECK 2005.

¹⁷ CASTELLS 1996.

¹⁸ APPADURAI 1996.

Kína felemelkedésével új, kritikusabb nézetek erősödtek meg – a 2022–2025 közötti évek azonban kifejezetten fordulatot hoztak.

A deglobalizáció és a tömbösödés jelenségei napjainkban egyre hangsúlyosabbá válnak a globális gazdaságban, különösen a hadiipar és az infokommunikáció területein, ahol új „baráti tömbök” szerveződnek, mint például az Egyesült Államok és az Európai Unió szövetsége, szemben a BRICS-országok aktív kooperációja, ezenfelül Oroszország és Kína további kétoldalú együttműködése. A jelenlegi geopolitikai feszültségek, mint például az ukrán háború vagy a Kína–USA kereskedelmi háború, az USA vámpolitikája, jelentős hatást gyakorolnak a kereskedelmi kapcsolatokra és az országhatárokon átívelő együttműködésre, amely lehetővé teszi a globális láncok átalakulását.

Az utóbbi években folyamatosan előtérbe kerül, hogy a világ gazdasága egy új deglobalizációs szakaszba lép, amely a nemzetközi kereskedelem visszafogottságát és az országok saját termelésükre vonatkozó fókuszálását támogatja.¹⁹ A deglobalizáció tehát nem csupán racionális gazdasági válasz a világválságra, valamint a fegyveres konfliktusra, hanem politikai és ideológiai jelenség is, amely a nemzeti identitás és szuverenitás megfogalmazásával jár.²⁰

Ezen tömbök versengése új típusú kihívásokat teremt a technológiai fejlődés terén, hiszen a kölcsönös függőségek csökkentésére irányuló törekvések hosszú távon a biztonság kérdését is felvetik.²¹

A deglobalizáció eszközei közé tartozik a kormányzati politikák átalakítása, amelynek célja a nemzeti érdekek védelme. Ez a tendencia a protekcionizmus erősödésében is megnyilvánul, amely a nemzeti gazdaságok védelmét célozza a nemzetközi piacok kihívásaival szemben.²²

A kortárs nyugati szerzők és a magyar szakpolitikai gondolkodók többsége egyetért abban, hogy a 2022 után kibontakozó multipoláris tendenciák során a globalizáció nem megszűnik, hanem szerkezetében és hatalmi logikáiban változik meg, a szabályalapú liberális világrend helyét egy váltakozó, régiós, érdekközpontú, sokpólusú rendszer veszi át. Ebben újraértékelődik a társadalmak, régiók, államok önrendelkezése és mozgásterre, miközben az együttműködés és a konfliktus, a tömbszintű autonómia és a hibrid kölcsönös függőség egyaránt a mindennapi realitás részévé válik.²³

Ok-okozati összefüggések az értelmezés különbségében

A globalizáció értelmezésében feltűnő különbségek, különösen Dugin szemlélete és a nyugati filozófiák között, nem egyszerűen elméleti vagy ideológiai véleménykülönbségekből fakadnak: ezeknek mélyebb, történeti, strukturális, geopolitikai és civilizációs gyökerei és következményei vannak. A 2022 utáni világrendváltások, az orosz–ukrán háború, a gazdasági deglobalizáció és a tömbváltás e tényezőket soha nem látott módon kiélezték.

¹⁹ ANG 2023.

²⁰ KAGARLITSKY–PUDER–SCHMALZ 2022: 489–502.

²¹ ANG 2023.

²² POSTELNICU–DINU–DABIJA 2015: 4–14.

²³ VLADOS–CHATZINIKOLAOU–IQBAL 2022: 458–483.

A mai orosz és tágabb értelemben keleti gondolkodók, beleértve Alekszandr Dugin véleményét, a nemzetközi kapcsolatok rendkívül bonyolult és részben ellenséges jellegét hangsúlyozzák. Dugin és hasonló nézeteket valló elméleti vezetők úgy látják, hogy a globalizáció az 1990-es években a vesztes oldalra helyezte a posztsovjet közösségeket; az amerikai/nyugati hegemonia, a piacgazdaság elterjedése és a nyugati normák kikényszerítése következtében ezen közösségek szuverenitása, társadalmi kohéziója és identitása gyengült.²⁴

A 2022-es ukrajnai válság tovább mélyítette a nemzetközi feszültségeket, ami a revansista narratívák megerősödéséhez vezetett. A világpolitika ilyen irányú átalakulása új kihívásokat és lehetőségeket teremtett az államok, különösen Oroszország számára, amely a múltbeli sérelemért járó revansot keresi. A közeljövő kihívásai között szerepel, hogy a különböző kulturális és politikai entitások hogyan tudják érvényesíteni érdekeiket egy olyan világrendben, ahol a hagyományos normák már nem működnek, és a helyi identitások védelme egyre nagyobb hangsúlyt kap.²⁵

A nyugati társadalmak a globalizációt jó ideig saját sikertörténetüknek tekintették. A közös fejlődés, liberális demokrácia, piacgazdaság eszméjét, a globális interdependencia reményét vetítették ki világszerte. E csapáson csak a 2008-as válság, majd a 2015 utáni migráció és a 2020-as évek geopolitikai krízisei okoztak fordulatot – ekkor a globalizációs optimizmust fokozatosan felváltotta a szétválás, a gazdasági nacionalizmus, a társadalmi kockázattudat és a kiszolgáltatottság élménye.²⁶

A különbségek másik jelentős szintje a geopolitikában és a társadalomszerkezeti adottságokban ragadható meg. Az USA, az EU, Kína és Oroszország eltérő gazdasági, katonai és energetikai beágyazottsággal rendelkezik. A 2022–2025-ös események (háború, energiakrízis, szankciók, Kína felemelkedése, Brüsszel és Washington függetlenedési stratégiája) világossá tették: a globalizáció nem egyirányú folyamat, hanem erőviszonyok újratárgyalásának dinamikája. A kritikus infrastruktúrák, a technológiai függetlenség, az energia- és nyersanyagforrások kérdése közvetlen szuverenitásválsághoz vezet(het) különösen a hadiipari és energiabiztonsági területeken. A túlzott függőség, az ellátási láncok egyoldalúsága vagy a pénzügyi piacok dominanciája kockázati pontként jelent meg világszinten, valamint Európa is látványosan sérülékenyvé vált az orosz energiainport leállítását után.²⁷ Ezek a tényezők nagymértékben motiválhatják a deglobalizáció és a regionális önállósulás felgyorsulását.

Dugin és a keleti elméleti iskolák a szuverenitás, a civilizációs identitás és a hagyományos értékek elsőbbségét helyezik előtérbe. A globalizáció kritikájában a nyugati univerzalizmust, a posztmodern pluralizmust az eurázsiai úttal, a kollektív emlékezetrel, a lokalitással és a stratégiai tekintetű autonómiával állítják szembe. Az orosz stratégiai gondolkodásban a hadtudományi, energetikai és digitális önrendelkezés nem csupán praktikus, hanem identitásképző jelentőségű.²⁸

A nyugati filozófiák, különösen a kortárs német, francia és angolszász irányzatok továbbra is a globális jogrend, a pluralizmus, a demokratikus részvétel és az univerzális

²⁴ CRONE 2021: 320–331.

²⁵ SPERLING–WEBBER 2016: 19–46.

²⁶ SMITH 2023.

²⁷ BISCOF 2024: 1–15.

²⁸ Моисеева 2011.

emberi jogok fontosságát hangsúlyozzák, de egyre gyakrabban jelennek meg a hibrid veszélyek, az aszimmetrikus gazdasági háború, a dezinformációs műveletek és a technológiai elszigetelődés elemzése is.²⁹

2022–2025 eseményei a szemléletváltást nemcsak gazdasági, hanem biztonságpolitikai téren is radikálisan elmélyítették. A hadtudománnyal kapcsolatos írások rámutatnak: a fegyverkezés, a „visszavett szuverenitás” és a stratégiai erőegyensúly új korszakába léptünk. Ez nem csupán Oroszország vagy Kína, hanem az EU védelmi politikájának jelentős újraértékelését is eredményezi.³⁰

Dugin szerint „Eurázsia csak akkor lesz mentes a tengeri hatalomtól, ha stratégiai határai északon, keleten, délen és nyugaton az óceánok lesznek, akárcsak Amerika esetében. Csak akkor lesz egyenlő a civilizációk párharca”.³¹ Ennek megoldására inkább diplomáciai, mint katonai eszközök alkalmazását vizsgálja.³²

A 21. század elején több ország fejezte ki nagyhatalmi vagy regionális befolyásgyakorlási szándékát, ennek eredményeként gyengült az egyetlen szuperhatalom, az USA globális dominanciája.³³ Thomas Barnett régi és új magországokat különböztet meg, az első csoportba az USA-t, Nyugat-Európát, Japánt, a másodikba például Kínát, Indiát, Braziliát és Oroszországot sorolja. Ez a korábbi egység felbomlott, az unipoláris rendből poliarchikus, egymásra utalt és decentralizált rendszer jött létre, amelyben többféle, állami és nem állami szereplőnek is jelentősége van.³⁴

A poliarchikus rend fontos példája a BRICS (Brazília, Oroszország, India, Kína, Dél-afrikai Köztársaság) megerősödése, amely a multilaterális, igazságosabb nemzetközi rend kialakítását tűzte ki célul.³⁵ A BRICS-ideológia hitelességét az adja, mennyiben összeegyeztethető az egyes tagországok külpolitikai gondolkodásával.³⁶

Oroszország részéről Dugin a civilizációkat tekinti a nemzetközi rend fő szereplőinek: szerinte a világ többpólusú, minden civilizáció önálló „nagyteret” képez.³⁷ Kína a történelmi *Tianxia-koncepcióra* hivatkozik, amely egyfajta világgözösséget jelent, ahol a kultúrák közötti békés együttműködés és kölcsönös előny a cél: a rendszernek hierarchiája van, de elméletileg nem egy kultúra uralja a többiekét.³⁸ A Dél-afrikai Köztársaság ubuntu-ideológiája a közös emberi természetet, a kölcsönös függőséget és a multilaterális együttműködést hangsúlyozza mind a belpolitikában, mind a diplomáciában.³⁹

A poliarchikus rendben a nagyhatalmak deklaráltan együttműködésre és békére törekednek, de ezt gyakran saját regionális vagy globális érdekeik érvényesítésére használják fel. A feszültségekből kétféle konfliktusforma vezethető le: a regionális, hadszíntérelapú háborúk, illetve a hibrid háborúk.⁴⁰ Utóbbiak olyan konfliktusokat

²⁹ TIRKEY 2024: 203–207.

³⁰ CASIER 2023.

³¹ DUGIN 2004: 220.

³² DUGIN 2004.

³³ BARNETT 2004.

³⁴ BROWN 2003.

³⁵ XVI. BRICS Summit Kazan Declaraition 2024.

³⁶ BODA 2024b: 27–39.

³⁷ DUGIN 2004.

³⁸ ZHAO 2019.

³⁹ South African Government 2012.

⁴⁰ MEARSHEIMER 2014.

jelentenek, amelyekben a katonai és a nem katonai eszközök (például propaganda, gazdasági nyomás) keverednek, gyakran nyitott frontok nélkül, s ahol mind állami, mind nem állami szereplők részt vehetnek.⁴¹

Kína hibrid háborús stratégiáját Qiao Liang és Wang Xiangsui dolgozta ki: a háború célja már nem feltétlenül területnyerés vagy nyílt katonai győzelem, hanem az ellenfél kényszerítése a saját érdekek elfogadására, bármilyen (katonai, gazdasági, informatikai, jogi stb.) eszközzel, akár civilek részvételével is.⁴² Az orosz koncepció szerint a béke és a háború közti határ elmosódott, a modern konfliktusok fő eszközei nem katonai, hanem információs, politikai, gazdasági és társadalmi műveletek; a katonai erő alkalmazására gyakran csak később kerül sor, amikor a nem katonai eszközök már előkészítették a terepet.⁴³

Az eltérő globalizációértelmezések hátterében a civilizációs-identitásbeli tapasztalatok, geopolitikai-stratégiai helyzetek és hatalmi szerkezetek húzódnak meg, és ezek ok-okozati láncolata a 2022-től indult világrengető események során látványosan kibontakozott.

A filozófiai különbségek hatása a társadalom alakulására, a gazdaságra, annak nemzetközi kapcsolataira

A globalizáció filozófiai értelmezési különbségei a 21. században – és különösen 2022 után – már messze nem pusztán elméleti viták: ezek következményei a társadalmak strukturális mintáiban, gazdasági berendezkedésében és a nemzetközi kapcsolatokat rendszerének átrendeződésében is tetten érhetők.

A dugini (eurázsiai) értelmezés szerint a Nyugat által támogatható globalizáció a 2022 után megerősödött *civilizációs szuverenitás* válaszreakcióját váltotta ki. Oroszországban ez a társadalmi narratíva a tradicionális, vallási, nemzeti identitás és az állami autoritás újjáélesztését legitimálja, amiben a háborús logika, a szankciós egységfront és a külső fenyegetettség érzete felerősíti a közösségi összetartozást, az ellenségképtudatot.⁴⁴ Hasonló folyamatok figyelhetők meg Kínában, Iránban, Törökországban is – a multipoláris szemlélet a társadalmi kohézió új típusait konstruálja meg, amelyek gyakran zártabbak. Dugin *A negyedik politikai eszme* című művében taglalja, hogy csak egy, az atlantista Nyugat talmi értékeinek hátat fordító út maradt az autentikus értékeken alapuló multipoláris világ felépítésének. Csak az eurázsiai kontinens hatalmai – Oroszország, Kína, Irán és India – geopolitikai szuverenitásának feltétel nélküli megőrzésével valósítható meg ez az út.

A nyugati társadalmakban ezzel szemben a globalizáció válságtünetei (zavarok az ellátási láncban, áremelkedés, energiafrusztráció, migrációs hullámok) a társadalmi bizalom, a pluralizmus, sőt az európai/nemzeti önazonosság kérdését is átrajzolták. A társadalom védekező reflexekkel keres választ a bizonytalanságokra: regionalizmus, digitalizáció, biztonsági vagy zöldidentitás-politikák, illetve gazdasági nacionalizmus

⁴¹ BODA 2023: 9–21.

⁴² LIANG–XIANGSUI 1999.

⁴³ GERASIMOV 2016: 23.

⁴⁴ Спиридонова 2023: 77–97.

jelentek meg.⁴⁵ Ez erősíti az identitásalapú politikai törésvonalakat, de ha megfelelő intézményi adaptáció történik, akár új kohéziós formákat is teremthet.

Az eltérő filozófiai megközelítések jelentős hatást gyakorolnak a gazdasági szervezetek átalakulására is. A „keleti”, multipoláris szemlélet erősödésével a stratégiai autonómia, az önellátás, a régiós gazdasági blokkok (Eurázsiai Gazdasági Unió, BRICS+, Sanghaji Együttműködési Szervezet) jelentősége nőtt. Oroszország a milliós nagyságrendű tőke kivonásra, technológiai és kereskedelmi újratervezésekre, nyugati piacok elvesztésére adott válaszként Kína, India, a Közel-Kelet, valamint a belföldi beruházás előtérbe helyezésével reagált.

Nyugaton párhuzamosan jelentős átrendeződés ment végbe az energiasztruktúrában és a kritikus iparágakban, az EU igyekezett csökkenteni orosz energiakitettséget, alternatív beszállítók után nézett és felgyorsította az ellátási láncok diverzifikációját.⁴⁶ A gazdasági szankciók, valamint a pénzügyi és technológiai szétválás rákényszerítette az EU-t és az Egyesült Államokat, hogy a stratégiai ágazatokban – chipgyártás, alapanyag-biztonság, fegyverkezés – visszaállítsák vagy regionálisan koncentrálják saját ipari kapacitásaikat.⁴⁷

Összegzés

2022–2025 egy új világrend, új társadalmi és gazdasági paradigmák kialakulását, valamint a globális kapcsolatrendszerek átalakulását hozta magával, amit számos kiemelt esemény és trend fémjelez. A Dugin által hirdetett multipoláris világrend eszmerendszere, amely a hagyományos, szuverenista orientációk újjáélesztését szolgálja, úgy tűnik, az orosz–ukrán háború és a globális gazdasági szankciók hatására még inkább relevánssá vált. Ugyanakkor a nyugati válaszreakciók – mint például az energiatünetesség csökkentése, a posztkoloniális reflexiók, valamint a demokratikus politikai diskurzusok a globalizáció globális válságainak kontextusában – átalakítják a nemzetközi kapcsolatokat normatív kereteit.

A globális kihívások persze nem mentesek a bonyolultságtól: a fenntarthatóság, a klímaváltozás, a nemzetközi biztonság és a gazdasági egyenlőtlenségek stabilizálása nemcsak politikai döntések, hanem a társadalmi együttműködés eredményén is múlik. Dugin filozófiája – amely a nacionalizmust és a lokális identásokat helyezi előtérbe – és a nyugati felfogások, a liberális demokratikus normák találkozása (vagy éppen ütközése) ma különösen fontos eszme-futtatásokat igényel a jövő társadalmi struktúráiról és értékérvényesítő politikáiról.

A kultúrák közötti párbeszéd kulcsszereplővé válik a világ jövőbeli stabilizációjában. E folyamat során a szuverenitás visszaszerzése és az identitás védelme iránti igény az egyes államok keretein belül a globalizmussal való kapcsolódás formáit és tartalmát is befolyásolja, amelyet a multilaterális intézmények, a civil szervezetek és a társadalom közti együttműködés erősítése segíthet.

⁴⁵ BENCZES–SZABÓ 2023: 23–54.

⁴⁶ ZSOLT 2023.

⁴⁷ LÁNG 2021: 63–90.

Felhasznált irodalom

- ANG, Yuen Yuen (2023): Reinventing Multilateralism: What to Do, What to Study, and Why. *Global Perspectives*, 4(1), 72709. Online: <https://doi.org/10.1525/gp.2023.72709>
- APPADURAI, Arjun (1996): *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- BARNETT, Thomas P. M. (2004): The Pentagon's New Map: War and Peace in the Twenty-First Century. *American Studies in Scandinavia*, 37(2), 121–124. Online: <https://doi.org/10.22439/asca.v37i2.4515>
- BECK, Ulrich (2005): *Power in the Global Age*. Cambridge: Polity Press.
- BENCZES István – SZABÓ Krisztina (2023): Társadalmi törésvonalak és gazdasági (ir) racionalitások. A közgazdaságtan szerepe és helye a populizmus kutatásában. *Közgazdasági Szemle*, 70(1), 23–54. Online: <https://doi.org/10.18414/ksz.2023.1.23>
- BISCOP, Sven (2024): The European Union Discovers Geopolitics. In COPE, Zak (szerk.): *The Palgrave Handbook of Contemporary Geopolitics*. Cham: Palgrave Macmillan, 1–15. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-031-25399-7_13-1
- BODA, Mihály (2023): Proxy War: Its Philosophy and Ethics. *Contemporary Military Challenges*, 25(3–4), 9–21. Online: <https://doi.org/10.2478/cmc-2023-0019>
- BODA Mihály (2024a): A háború természetéről: a háború értelme. *Hadtudományi Szemle*, 17(4), 5–21. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2024.4.1>
- BODA Mihály (2024b): A proxyháború filozófiai és etikai megközelítésben. *Honvédségi Szemle*, 151(6), 27–39. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2023.6.3>
- BROWN, Seyom (2003): *The Illusion of Control. Force and Foreign Policy in the 21st Century*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- CASIER, Tom (2023): The EU and Russia: The War That Changed Everything. *Journal of Common Market Studies*, 62(51), 31–44. Online: <https://doi.org/10.1111/jcms.13549>
- CASTELLS, Manuel (1996): *The Rise of the Network Society*. Cambridge: Blackwell.
- CRONE, Manni (2021): Towards Great Ethno-Civilizations and Spiritual Empires? How the European New Right Imagines a Post-Liberal World Order. *New Perspectives*, 29(4), 320–331. Online: <https://doi.org/10.1177/2336825x211052976>
- CSICSMANN László (2024): Az átalakuló világrend és a Közel-Kelet. In VÖRÖS Zoltán – TARRÓSY István (szerk.): *Átalakuló világrend. Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 235–260. Online: https://doi.org/10.36250/01222_10
- DUGIN, Alekszandr (2004): A geopolitika alapjai. In SISELINA, Ljubov – GAZDAG Ferenc (szerk.): *Oroszország és Európa. Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 333–366.
- DUGIN, Alexander (2017): *A negyedik politikai eszme*. Debrecen: Kvintesszencia Kiadó.
- GERASIMOV, Valery (2016): The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying Out Combat Operations. *Military Review*, 96(1), 23–29. Online: https://www.armyupress.army.mil/portals/7/military-review/archives/english/militaryreview_20160228_art008.pdf
- GIDDENS, Anthony (1999): *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*. London: Profile Books.

- KAGARLITSKY, Boris – PUDER, Janina – SCHMALZ, Stefan (2022): „The Whole World is Becoming More Like Russia.” A Conversation on Deglobalization in the Wake of the War in Ukraine. *Berliner Journal Für Soziologie*, 32(3), 489–502. Online: <https://doi.org/10.1007/s11609-022-00482-w>
- Kazan Declaration. *Strengthening Multilateralism for Just Global Development and Security*. Kazany, Orosz Föderáció, 2024. október 23. Online: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/en/RosOySvLzGajtmx2wYFv0lN4NSPZploG.pdf>
- Kiss Lajos András (2018): Alekszandr Dugin politika- és államelmélete – egy multipoláris világrend víziója. *Pro Publico Bono – Magyar Közgazdaság*, 6(3), 22–55.
- LÁNG László (2021): Globalizáció, regionalizáció és a földrajz: a távolság még mindig számít? *Külgazdaság*, 65(7–8), 63–90. Online: <https://doi.org/10.47630/kulg.2021.65.7-8.63>
- LECHNER Zoltán (2023): *Oroszország és Törökország 2015–2016-os konfliktusának geopolitikai és geoökonómiai elemzése*. PhD-értekezés. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola.
- LIANG, Qiao – XIANGSUI, Wang (1999): *Unrestricted Warfare*. Beijing: PLA Literature és Arts Publishing House. Online: <https://archive.org/details/unrestricted-warfare-by-qiao-liang-and-wang-xiangsui>
- MEARSHEIMER, John J. (2014): *The Tragedy of Great Power Politics*. New York – London: W. W. Norton and Company.
- Моисеева, Нелли Алексеевна (2011): Эвристический смысл национальной идеи в перспективе самоопределения России. *Философия. Психология. Педагогика*, 11(4), 23–27. Online: <https://doi.org/10.18500/1819-7671-2011-11-4-23-27>
- POSTELNICU, Cătălin – DINU, Vasile – DABIJA, Dan-Cristian (2015): Economic Deglobalization – From Hypothesis to Reality. *E+M Ekonomie a Management*, 18(2), 4–14. Online: <https://doi.org/10.15240/tul/001/2015-2-001>
- ШЕКНОВТОВ, Anton (2009): Aleksandr Dugin's Neo-Eurasianism: The New Right à la Russe. *Religion Compass*, 3(4), 697–716. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1749-8171.2009.00158.x>
- SMITH, Thomas SJ (2023): Mapping Complexity in Deglobalisation: A Typology of Economic Localisms from 'Hyper-Localism' to 'Strategic Autonomy'. *Local Economy*, 38(3), 242–263. Online: <https://doi.org/10.1177/02690942231205512>
- South African Government (2012): *Building a Better World: The Diplomacy of Ubuntu. White Paper on South Africa's Foreign Policy*. Online: https://www.gov.za/sites/default/files/gcis_document/201409/foreignpolicy0.pdf
- SPERLING, James – WEBBER, Mark (2016): NATO and the Ukraine Crisis: Collective Securitisation. *European Journal of International Security*, 2(1), 19–46. Online: <https://doi.org/10.1017/eis.2016.17>
- спиридонова, Валерия Игоревна (2023): Цивилизационная самоидентификация как ответ на неолиберальный кризис. *Философские науки*, 66(1), 77–97. Online: <https://doi.org/10.30727/0235-1188-2022-66-1-77-97>
- SZILÁGYI István (2019): Az orosz geopolitikai gondolkodás. Áttekintés. *Geopolitikai Szemle*, 1(1), 9–39. Online: <https://doi.org/10.33565/MKSV.2019.01.04>

- TIRKEY, C. Anupa (2024): Implications of Western Political Thinkers in the Current Scenario. *Integrated Journal for Research in Arts and Humanities*, 4(1), 203–207. Online: <https://doi.org/10.55544/ijrah.4.1.31>
- VLADOS, Charis – CHATZINIKOLAOU, Dimos – IQBAL, Badar Alam (2022): New Globalization and Multipolarity: A Critical Review and the Regional Comprehensive Economic Partnership Case. *Journal of Economic Integration*, 37(3), 458–483. Online: <https://doi.org/10.11130/jei.2022.37.3.458>
- ZHAO, Tingyang (2019): *Redefining a Philosophy for World Governance*. Singapore: Palgrave Pivot.
- ZSOLT Melinda (2023): *Az Európai Unió megújuló energiákra vonatkozó törekvései és a közös kül- és biztonságpolitika*. PhD-értekezés. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.17625/NKE.2024.027>